

Dokumenttype NOU 1992:16 **Dokumentdato** 1992-05-04
Tittel Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre
Utvalgsleder Røstad, Helge
Utgiver Justis- og politidepartementet
Oppnevnt 1988-06-00 **Sider** 98
Kapittel 2 Hovedpunktene i utvalgets innstilling

Kapittel II har overskriften "Kriminalitet og ofre - noen refleksjoner". I pkt. 1 og 2 omtaler utvalget undersøkelser og innsamlede data om kriminalitetens ofre, og reflekterer over kriminalstatistikkens begrensninger som opplysningskilde. Utvalget peker på at de offisielle statistikker over kriminalitet ikke gir noe dekkende bilde av den reelle kriminalitet. Utvalget mener at kriminalstatistikken, ikke minst av hensyn til forebyggende arbeid, bør søkes utbygd slik at det gis vesentlige data om kriminalitetens ofre - data man mangler i dag. Under pkt. 3 sammenlignes kriminaliteten i Norge med noen andre land, og under pkt. 4 gir utvalget noen bemerkninger om forholdet mellom utvikling av og frykt for kriminalitet.

I kapittel III gis en redegjørelse om utviklingen av offerets rettigheter sett i et internasjonalt perspektiv.

I kapittel IV går utvalget gjennom ofrenes stilling i straffeprosessen i Norge, og legger fram flere forslag til endringer.

Under pkt. 1 omtales de nye regler om overføring av straffesak fra påtalemyndighet til konfliktråd som særskilt strafferettslig reaksjon.

Utvalget gir i pkt. 2 en oversikt over ordningen med bistandsadvokat og reglene om fri rettshjelp i Norge, og en kortfattet oversikt over tilsvarende ordning i Danmark og Sverige. Utvalget foreslår at ordningen utvides til å omfatte også andre grupper fornærmede enn idag. Det foreslås at retten etter begjæring fra fornærmede gis adgang til å oppnevne bistandsadvokat for fornærmede dersom han er påført skade, eller andre særlige forhold gjør det tilrådelig. Utvalget gir videre enkelte særskilte bemerkninger og forslag til bistandsadvokatens arbeid. Utvalget mener påtalemyndigheten som hovedregel bør prosedere fornærmedes borgerlige rettskrav under straffesaken. Videre mener utvalget at bistandsadvokaten under hovedforhandling eller annet rettsmøte i straffesaken som hovedregel bør fratre når fornærmede har avgitt sin forklaring. Med den foreslåtte utvidelse av ordningen, har utvalget ikke funnet grunn til å foreslå endret reglene om fri rettshjelp.

I pkt. 3 kommenteres prinsippet om det frie forsvarervalg i forhold til fornærmedes behov for å se straffesaken avsluttet. Utvalget tar til orde for en nærmere vurdering av hensyn til fornærmede i forhold til dette prinsippet.

I pkt. 4 vurderes offerets rett til informasjon og veiledning i tilknytning til et straffbart overgrep, og til innsyn i sakens dokumenter. Det gis en kortfattet framstilling av offerets behov for og rett til informasjon i dag, generelt og særskilt i tilknytning til et konkret overgrep. Utvalget foreslår at Justisdepartementet i samarbeid med øvrige departement og relevante myndigheter utarbeider en generell samlebrochure med forskjellig informasjon for ofre for straffbare handlinger. En slik generell brosjyre bør inneholde informasjon om gangen i en straffesak, om rollene til nøkkelpersoner i en straffesak, om hva det innebærer å innkalles til retten, om rettigheter og plikter som påhviler fornærmede og vitner, om adgangen til å kreve borgerlige rettskrav pådømt under straffesaken og om hvordan rettens beslutninger tvangsmessig kan gjennomføres. Den generelle brosjyren bør dessuten inneholde egne kapitler med informasjon til særlige grupper av fornærmede, som f.eks. fornærmede i sedelighetssaker. Utvalget foreslår også at de enkelte politikamre utarbeider og holder tilgjengelig informasjonsskriv som gir praktiske opplysninger om lokale helseinstitusjoner, krisesenter, o.a. Utvalget foreslår videre at

fornærmede i større utstrekning enn i dag skal informeres konkret i tilknytning til forfølgningen av det straffbare forhold. Fordi det er sannsynlig at ikke alle fornærmede ønsker å informeres videre, foreslår utvalget at det vurderes utarbeidet et skjema som gir en oversikt over den informasjon fornærmede kan få dersom han ønsker det. Ved å krysse av på skjemaet, kan fornærmede sile ut den informasjon han ønsker. Skjemaet følger saken hos politi og påtalemyndighet. Utvalget foreslår at fornærmede i saker om utuktig omgang og fornærmede i saker om voldelige overgrep innen familie/i omsorgsforhold gis beskjed om varetektsfengsling, dersom han ønsker det. Videre skal fornærmede etter utvalgets forslag ha krav på informasjon om at saken henlegges, også om han ikke selv har anmeldt forholdet. Han skal, dersom han ikke er kjent med at det er foretatt en straffbar handling som angår ham, ha krav på informasjon om dette. Han skal ha krav på informasjon om at det er foretatt beslag i eiendeler som antas å tilhøre ham. Videre foreslår utvalget at fornærmede skal informeres om at det er tatt ut tiltale i saken, og om at han kan kreve dokumentinnsyn. Endelig foreslås at fornærmede rutinemessig gis melding om at dom er falt, om resultatet, og om at han på visse vilkår kan få se rettsboken.

Under pkt. 4.3 redegjør utvalget for gjeldende regler om rett til dokumentinnsyn. Utvalget foreslår at fornærmede gis rett til innsyn i de av sakens dokumenter som angår ham under hele forberedelsen av straffesaken, også etter at etterforskningen er avsluttet. Fornærmede bør få adgang til innsyn i dokumentene etter at saken er avsluttet, uten krav om rettslig interesse, slik loven nå oppstiller som vilkår.

I pkt. 5 vurderer utvalget fornærmedes behov for og adgang til å bli hørt i dagens straffeprosess. Et kanadisk forslag om en erklæring fra fornærmede omtales. Utvalget foreslår at det innføres en ordning tilsvarende den kanadiske med en skriftlig erklæring fra fornærmede. Det utarbeides et standardskjema for offererklæringen, og påtalemyndigheten har ansvar for at det utfylles. Erklæringen kan utarbeides i tilknytning til at fornærmede avhøres, og eventuelt utfylles senere. Offererklæringen kan etter dette følge med saksdokumentene, og vil tjene til opplysning av saken både under etterforskning, saksforberedelse og under den rettslige behandling.

I pkt. 6 gis en redegjørelse om fornærmedes forklaring etter gjeldende rett. Utvalget foreslår som den alminnelige regel at en person fornærmede har tiltro til, kan være til stede under politiets avhør av fornærmede dersom fornærmede ønsker det. Videre foreslår utvalget at det i større grad skal være adgang til å utvise tiltalte fra rettssalen under fornærmedes forklaring for retten.

I pkt. 7 omtaler utvalget prinsippet om offentlighet under straffesaken. I vurderingen av om saken i sin helhet skal føres for åpne dører med full referatadgang bør det etter utvalgets syn tas sterkere hensyn til fornærmedes privatliv eller ettermæle. Domstolloven foreslås endret slik at retten, dersom fornærmede er død, kan beslutte lukkede dører og/eller referatforbud av hensyn til fornærmedes ettermæle.

I pkt. 8 foreslår utvalget at det pålegges påtalemyndigheten straks å oppheve beslag i gjenstander som er fravendt noen ved en straffbar handling. Det kan gjøres unntak dersom bevis ikke kan sikres på annen måte enn ved at beslaget opprettholdes.

Utvalget har i kapittel V valgt å omtale to grupper av fornærmede særskilt. Ofre for sedelighetsforbrytelser har i den senere tid vært gjenstand for stor oppmerksomhet, og omtales her særskilt under pkt. 1. Det gis en framstilling av utviklingen av fornærmedes rettigheter i straffeprosessen. Utvalget foreslår at det utvikles og opprettes landsomfattende helsetjenester for ofre for voldtekt og andre seksuelle overgrep, etter mønster fra Voldtektsmottaket ved Oslo legevakt. Slik utvalget ser det, bør dommeren ved avhør av barn i sedelighetssaker alltid være til stede under avhøret, og overvåke det. Selve avhøret bør imidlertid som hovedregel foretas av en person som er særlig skikket til det. Det bør etter utvalgets syn etableres et samarbeid mellom politi, domstolene og barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker for å gjennomføre avhør av barn i sedelighetssaker. Etter den senere praksis fra den Europeiske Menneskerettighetsdomstol er det etter utvalgets syn nødvendig å foreta

endringer i reglene om forsvarerens rett til å overvære dommeravhør av barn i sedelighetssaker. Det foreslås regler om at forsvarer skal gis anledning til overvære avhøret. Utvalget mener også at det ikke bør stenges for at det under visse forutsetninger kan foretas gjentatt avhør av barnet, dersom bevisverdien av det første avhøret er liten.

Eldre som ofre har særlige behov, og en vurdering av denne gruppen av fornærmede reiser særlige spørsmål som ikke nødvendigvis har direkte tilknytning til en strafferettslig forfølgning. Dette var også tema for seminaret som utvalget arrangerte i mars 1990. Under pkt. 2 redegjør utvalget særskilt for disse problemstillinger. Innledningsvis gis en vurdering av problemet, av antatt forekomst av straffbare overgrep mot eldre, og av hvem som utsettes for slike overgrep. Enkelte iverksatte tiltak mot vold mot eldre omtales. Reglene om taushetsplikt kan være et hinder for hjelp. Dette omtales nærmere i sammenheng med anmeldelsesplikt. Videre redegjøres det om adgang til tvangsmessig utkastelse, og om reglene om tvangsinnleggelse, umyndiggjøring og hjelpeverge. Enkelte andre land har utviklet tiltak for å hjelpe eldre ofre. Utvalget redegjør kort for slike tiltak i kapitlet. Utvalget mener det bør vurderes om saker om vold mot eldre skal behandles etter et tilsvarende mønster som benyttes ved Voldtektsmottaket ved Oslo legevakt. Utvalget peker videre på at krisesentrene kan være dårlige alternativer for eldre mennesker. Det bør derfor kommunalt og statlig bevilges penger for opprettelse av egne hjelpesentre for eldre, etter mønster fra krisesentre. Domstolene bør følge en liberal praksis i oppnevning av bistandsadvokat for eldre. Endelig mener utvalget at eldre som har behov for det bør kunne tilstås fri rettshjelp for å få en utkastelse behandlet av namsretten. Det overlates til departementet å vurdere om det er nødvendig med lovendring for å innføre en slik regel.

I kapittel VI omhandles reglene om erstatning til fornærmede eller skadelidte som følge av en straffbar handling. Under pkt. 1 framstilles først gjeldende regler om erstatning fra lovbrysteren. Slik spørsmålet om erstatning til fornærmede har utviklet seg i den senere tid, har utvalget avstått fra en generell gjennomgang av reglene. Flere av utvalgets andre forslag vil imidlertid få betydning også for adgangen til å kreve erstatning. Utvalget legger også fram forslag til enkelte endringer av reglene om erstatning. Skadeerstatningsloven regler om oppreisning foreslås endret slik at det kan tilkjennes oppreisning for flere straffbare overgrep enn i dag. Utvalget tar til orde for at adgangen til å fastsette erstatning som vilkår for betinget dom eller påtaleunlatelse, eller ved utferdigelse av forelegg, bør benyttes oftere enn i dag.

Erstatning til fornærmede fra staten omtales i pkt. 2. Det gis en redegjørelse om dagens ordning med statlig erstatning til voldsofre og billighetserstatning. Utvalget viser til at Justisdepartementet i Kriminalmelding for 1991 har lagt fram enkelte forslag til endring av forskriftene om erstatning til voldsofre. Utvalget forutsetter derfor at departementet selv vurderer hensiktsmessige endringer av forskriftene. Utvalget går derfor ikke inngående inn på disse reglene. Etter utvalgets syn bør imidlertid den øvre grense for erstatning heves. Utvalget mener også at det i særlige tilfelle og ved særlige behov, bør være adgang til å utbetale en høyere erstatning enn den øvre grense skulle tilsi. Det bør dessuten vurderes om ikke erstatningen også bør dekke andre skader enn slike som har direkte sammenheng med personskade.

Avslutningsvis i kapittel VI setter utvalget krav om erstatning i et trygderettslig perspektiv. Utvalget anbefaler at trygdemyndighetene nøye prøver de trygdetekniske sider ved folketrygdloven anvendt på kriminalitetsofre.

I kapittel VII redegjør utvalget innledningsvis om adgangen til å ilegge en person forbud mot å oppsøke en annen etter gjeldende rett. Utvalget reiser spørsmål ved at adgangen til å ilegge forbud mot å oppsøke offeret i tillegg til hovedstraff (straffeloven $\text{\AA}$ 33) blir så lite benyttet. Utvalget reiser også spørsmålet om det ikke ved pådømmelse burde være adgang til å ilegge tilsvarende forbud i medhold av $\text{\AA}$ 33 etter en vurdering av andre hensyn enn i dag. Siden Straffelovkommisjonen har dette spørsmål til

vurdering, velger utvalget å ikke gå nærmere inn på det. Utvalget har funnet grunn til å vurdere om det bør innføres regler om adgang til å ilegge forbud mot å oppsøke offeret også uten forbindelse med en straffesak. Det redegjøres for slike regler i Sverige og Danmark. Utvalget reiser spørsmålet om det også i Norge innføres en ordning med besøksforbud uten tilknytning til straffesak. Utvalget fremlegger en skisse hvoretter påtalemyndigheten gis adgang til å forby en person å oppholde seg bestemte steder, forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en person, dersom det på grunn av særlige forhold antas å foreligge risiko for at han ellers ville begå en straffbar handling overfor, forfølge eller på annet vis krenke den annens fred. Påtalemyndigheten kan etter denne skisse utforme forbudet etter det konkrete behov i saken. Forbud skal bare kunne ilegges for begrenset tid, og kan kreves overprøvd av retten. Overtredelse av et ilagt forbud skal etter forslaget være straffbart.

Kapittel VIII omhandler krisemottak og andre tilbud om hjelp og støtte for ofre for kriminelle handlinger. Innledningsvis, i pkt. 1 omtales en del norske tilbud. Under pkt. 2 redegjøres for noen erfaringer fra andre land, særlig om ordningen med brottsofferjour i Sverige. Utvalget bemerker at de eksisterende tilbud i dag utgjør et nødvendig og verdifullt ledd i arbeidet for å bedre offerets situasjon. Utvalget anser det nødvendig at det offentlige støtter opp om et slikt arbeid. Etter utvalgets syn bør det fra sentralt hold - fra Justisdepartementet - tas skritt for å utbygge hjelpearbeidet for ofre vesentlig, f.eks. etter en modell tilsvarende den svenske. Arbeidet bør utføres av frivillige i ideelle foreninger, og det bør etableres et nært samarbeid med det lokale politi og helsemyndigheter.

I kapittel IX omtaler utvalget ulike aspekter ved offerets møte med politiet. Det anbefales at politiet sikres opplæring i hvordan et offer for en kriminell handling bør møtes, og at det etableres rutiner som kan sikre ofrenes rettigheter.

Kapittel X inneholder administrative og økonomiske konsekvenser av utvalgets forslag. I kapittel XI gis det merknader til de enkelte endringsforslag, og i kapittel XII og XIII er utvalgets forslag til endring i lover og påtaleinstruks inntatt.
